

ECONOMIA SOCIALĂ – EXPERIENȚĂ PROPRIE ȘI INCERTITUDINI

Mihaela Steliana Munteanu¹

1. Economia socială... la momentul prezent

Economia socială este, fără discuție, un concept nou în România, dovadă mulțimea de definiții care reflectă percepții, experiențe și interese particulare. Ca și în țările în care economia socială este o practică de zeci de ani, și în România, apariția „celui de-al treilea sector al economiei” nu a fost una impusă de modele politice sau legislative.

În ceea ce privește principala cauză a „apariției”, între țările europene mai dezvoltate și România este o oarecare diferență: în Europa, economia socială a fost dezvoltată ca un mecanism de întraajutorare între grupuri cu meserii similare (cooperative), cu nevoi similare (societăți mutuale), sau cu aspirații sociale similare (asociații și fundații), pe când în România, economia socială a apărut ca reacție la lipsa de servicii de integrare în muncă a persoanei cu dizabilități, la lipsa de susținere financiară din partea comunităților pentru proiectele dezvoltate mai ales de organizațiile neguvernamentale (ONG-uri) și pentru care, de multe ori formal, autoritățile își asumeră sustenabilitatea pe termen lung, fără a respecta promisiunea aceasta.

În condițiile enunțate mai sus, adaptabile și inventive, ONG-urile au început să acumuleze cunoștințe și infrastructură care să le permită deschiderea unui nou drum – crearea de structuri prin care să formeze beneficiari pentru viitoare meserii.

Cum piața muncii în România nu era, și îndrăznim să spunem că nici acum nu este, pregătită de absorbția forței de muncă cu dizabilități, ONG-urile s-au văzut în situația de a încerca să angajeze ele însele o parte dintre aceste persoane,

¹ Doctorand în economie și management în domeniul economiei sociale, la UTM Chișinău, Republica Moldova, Director de dezvoltare și comunicare la Fundația „Alături de Voi” România. Tel.: 0740513864, E-mail: mihaela.munteanu@alaturidevoi.ro.

oferindu-le în schimb nu doar venituri pe măsura muncii prestate, ci și un întreg pachet de asistență pentru integrarea în muncă... așa cum au văzut „ONGiștii” la colegii lor din Europa.

Așadar am identificat, ca principală cauză a apariției economiei sociale în România, incapacitatea statului de a canaliza resursele pentru asigurarea unor servicii sociale adecvate și diversificate în vederea incluziunii, în special a persoanei cu dizabilități.

În lipsa cadrului legislativ care să includă în grupul țintă al economiei sociale mai multe categorii de persoane, șomeri de lungă durată, persoane care au fost private de libertate, persoane care au avut probleme de sănătate un timp îndelungat, foști consumatori de droguri, imigranți etc., așa cum aceasta funcționează în multe țări europene, în România serviciile de economie socială s-au dezvoltat în special pentru persoanele cu dizabilități.

Un factor favorizant pentru dezvoltarea unidirecțională către acest grup țintă îl constituie și Legea 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap¹ care, deși nu a fost prima reglementare cu scopul facilitării integrării profesionale a persoanelor cu dizabilități, din punct de vedere al incluziunii are valoarea unui document care a oferit un statut clar primelor entități care au dus la dezvoltarea domeniului de economie socială, respectiv a unităților protejate.

Ateliere vocaționale, ateliere protejate, unități protejate și unități protejate autorizate au apărut pe rând, într-o dezvoltare timidă, precaută și empirică.

Pornind de la nevoia de servicii și schimbul de experiență cu structuri de economie socială din state dezvoltate ale Europei, grupul țintă s-a extins spre persoane din familii dezavantajate social și/sau romi, fără a exista însă un minim suport legislativ pentru această nouă direcție.

¹ Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, republicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 1/3.01.2008.

Acesta este contextul larg în care s-a conturat „Util Deco” o inițiativă în economie socială a Fundației „Alături de Voi” România¹.

2. Istorie și prezent

Începând cu anul 2002, organizația pentru care lucrez (Fundația „Alături de Voi” România/ADV România) desfășoară programe și proiecte de asistență directă și indirectă, campanii de informare și educare pentru sănătate, de educarea și schimbare a comportamentului, campanii de prevenire a transmiterii infecției cu HIV realizate în diverse medii, lobby și *advocacy* la nivelul autorităților locale, județene și centrale pentru respectarea drepturilor persoanelor infectate cu HIV și asistență juridică gratuită pentru beneficiari în vederea obținerii drepturilor pe care aceștia le au.

Timpul și răspunsul științei la provocarea HIV au făcut ca în acest moment în România să trăiască peste 10.000 de persoane infectate, unii neajunși în stadiul de SIDA, persoane care pot, din punct de vedere al stării de sănătate, să aibă o viață profesională activă dacă societatea le permite, dar care au un accentuat handicap provenit din experiențele anterioare de a se integra profesional.

Inițial, în anul 2004, am demarat realizarea unor ateliere de terapie ocupațională pentru grupul de beneficiari al ADV România și astfel s-au conturat primele activități de formare în ceea ce urma să devină ulterior domenii de activitate ale unității protejate Util Deco. Cu sprijinul financiar al fi nanțatorilor externi și cu un parteneriat solid între noi și Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Iași au luat ființă 4 ateliere de terapie ocupațională: pictură, artă meșteșugărească, calculatoare și legătorie manuală.

¹ „Alături de Voi” România este o organizație neguvernamentală românească, națională, înființată în 2002 și are ca misiune îmbunătățirea calității vieții persoanelor infectate și afectate HIV/SIDA. Fundația are centrul național la Iași și alte două centre funcționează la Constanța și Tg. Mureș.

În anii următori respectiv 2007-2009 atelierele de terapie ocupațională au fost replicate la Constanța și Târgu Mureș, fiind dezvoltate încă două domenii: confecționarea de lumânări decorative și croitorie.

În aceeași perioadă au fost înființate și autorizate unități protejate la Iași, Constanța și Târgu Mureș sub numele generic *Util Deco*, ca secții interne ale Fundației „Alături de Voi” România și au fost realizate primele angajări din rândul propriilor beneficiari, respectiv 19 tineri, toți formați în atelierele de terapie ocupațională ale fundației.

Evoluția unităților protejate în următorii ani a fost dificilă, dar rapidă și în mod special facilitată de implementarea a două proiecte finanțate prin Fondul Social European: Programul Operațional Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 „Primul pas spre o viață independentă” și „Alianța pentru dezvoltarea economiei sociale”, proiecte care au permis îmbunătățirea infrastructurii unităților protejate, continuarea programelor de formare pentru persoanele cu dizabilități, realizarea de schimburi de experiență cu structuri similare din state europene și dezvoltarea de instrumente de comunicare și comercializare a produselor și serviciilor Util Deco, proprii sectorului business.

Astăzi aceste unități protejate înseamnă 30 de locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități, un grup de specialiști care oferă suport acestor angajați, șase domenii de activitate prioritare: pictură, artă meșteșugărească, calculatoare, legătorie manuală, lumânări decorative și croitorie, o ofertă bogată de produse și servicii, desfacerea prin departament de vânzări către clienți *corporate*, și, prin magazinul online www.utildeco.ro sau magazinul social din Târgu Mureș către clienții persoane fizice.

3. De la asistență socială la business

Majoritatea unităților protejate existente astăzi în România au urmat același parcurs: ateliere de terapie vocațională, ateliere protejate, unități protejate, unități protejate autorizate. Cum vor continua, încotro se vor îndrepta, care este susținerea

de care au nevoie, unde poate fi găsită aceasta, sunt întrebări care ne preocupă.

Am încercat să răspundem parțial la aceste întrebări prin realizarea unui studiu la nivel național în anul 2010, între structurile de economie socială. Respondenții identificau în studiul respectiv, ca impediment în dezvoltarea activității lor, lipsa de experiență a sectorului care a debutat de cele mai multe ori ca activitate de asistență socială și a evoluat pe fondul modificării nevoilor beneficiarilor direcți ca activitate economică de inserție a grupurilor vulnerabile.

Un alt răspuns găsit la întrebările noastre a fost atunci când am analizat modalitatea în care se prezintă unitățile protejate la evenimente de promovare a produselor¹, în ce măsură produsele acestora sunt vandabile, în ce măsură se poate vorbi de marketing profesionist și care este reacția mediului business față în față cu produsele din unități protejate. Observațiile directe făcute în zona de expoziție precum și dialogurile din cadrul evenimentelor asociate, au dus la următoarele concluzii: unitățile protejate produc în mare parte produse de tip *hand made*, unicat sau de serie mică, așadar, față de care ar fi de așteptat ca firmele să aibă un interes scăzut pe termen lung. O altă concluzie obținută este aceea că marketingul produselor este de multe ori înlocuit cu povestea beneficiarilor, substituție considerată formula optimă de către cei de la unitățile protejate și deseori lipsită de interes în fața mediului de afaceri, care caută întâi produse de calitate, executate și livrate la timp, un preț bun și abia apoi susținerea unei cauze sociale.

Am făcut publice aceste concluzii și dovada capacității de adaptare a unităților protejate a fost că, la a doua ediție a Târgului Național al Unităților Protejate, realizată la Constanța, în luna august, 2011, participanții au prezentat produse adaptate mai bine cerințelor pieței, standurile au avut aspect comercial, iar promovarea a reflectat existența unor minime noțiuni de marketing, fiind pus un accent mai mare pe produs decât pe

¹ „ADV România” a organizat prima ediție a Târgului Național al Unităților Protejate în decembrie 2010.

povestea lui. La aceste evenimente au fost investigați și consumatorii care au spus că sunt interesați prioritar de utilitatea produselor, calitate și preț și abia în ultimul rând de povestea celui care le face. Concluzia decurge logic contrar a ceea ce consideră persoanele care lucrează în asistență socială, caritatea nu vinde pe termen lung și nu aduce clienți. Deși practica arată că există o evoluție în sensul dorit sectorul caracterizat de o slabă desfacere a produselor și serviciilor unităților protejate autorizate, ceea ce atrage după sine necesitatea punerii unui accent deosebit pe adoptarea unor strategii de vânzări și a unui marketing eficient.

O altă concluzie obținută empiric este legată de randamentul unităților protejate autorizate, ceea ce face ca interesul pentru contracte cu acestea să fi e mic, chiar în condițiile existenței facilităților de la Legea 448/2006¹.

La aceasta se adaugă faptul că, în piață, oricine reprezintă o structură de economie socială are și problema vehiculării unor termeni dificil de perceput: economie socială, unitate protejată etc., sau care nu au o conotație favorabilă ideii de calitate, profesionalism, business. Din acest motiv se impune ca necesare și activități de promovare de tip relații publice eficiente.

Ca în orice domeniu insuficient reglementat au apărut și practici incorecte materializate prin concurența neloială făcută de unitățile protejate autorizate înființate de SRL-uri care practică prețuri de dumping sau, profitând de lipsa supravegherii de către stat, încheie contracte de distribuție, chiar dacă legea nu le permite.

O altă practică pe care unitățile protejate autorizate au denunțat-o public la evenimente în domeniu, se refera la valorificarea persoanei cu dizabilități doar ca aducătoare a unor facilități, situație ușor de dovedit prin analizarea cifrei de

¹ În această lege este stipulat că entitățile care au peste 50 de angajați și nu au 4% dintre aceștia persoane cu handicap trebuie să plătească o taxă la stat egala cu 1/2 salariului minim brut pe economie corespunzătoare numărului de persoane cu handicap neangajate sau în cuantumul aceleiași sume pot să facă achiziții de produse și servicii de la unitățile protejate autorizate.

afaceri uriașe pe care o pot avea unități protejate autorizate raportate la faptul că au sedii în apartamente și doi-trei angajați. Un calcul simplu ne arată că numărul de angajați în structurile de economie socială, dacă avem în vedere informațiile oficiale, este în medie de 1,5 angajați persoane cu dizabilități pe unitate protejată.

4. Viitorul

Economia socială este un domeniu care se află la interfeșța dintre economia clasică și asistența socială, un domeniu în dezvoltare, în care, în România, există mai multe modele practice, decât legislație.

La nivelul Uniunii Europene, în 2005, se estima că economia socială generează 4 la sută din PIB prin implicarea a peste 11 milioane de persoane, reprezentând 6,7 la sută din totalul forței de muncă angajate la acel moment, ceea ce dovedește că investiția în acest domeniu poate avea o mare importanță pentru economiile naționale.

În România, dacă legislația este în curs de elaborare, despre structurile de economie socială putem spune că sunt afaceri cu misiune socială la care profitul este un deziderat. Mai mult chiar, aceste structuri de economie socială, fie că sunt unități protejate autorizate sau structuri premergătoare lor, organizate ca secții interne, firme sau cooperative, toate activează pe piață ca entități private în mediu concurențial normal. Iată de ce managementul acestora, spre deosebire de managementul unei firme din business, ridică probleme majore legate de forța de muncă utilizată (minimum 30 la sută persoane cu dizabilități), norma de lucru și productivitatea, costul materiilor prime, producția de serie mică sau unicat care înglobează manoperă și în consecință, piața abordată, dar și probleme pornite de la ideile preconceptuate cu privire la calitatea produselor și serviciilor realizate de această categorie de lucrători: persoanele cu dizabilități.

Pentru compensarea acestor sincope și dezavantaje, având în vedere potențialul acestui sector al vieții economice, structuri similare din Uniunea Europeană beneficiază de măsuri financiare și fi scale de susținere, în consonanță cu politicile de ocupare naționale.

În România, Legea Economiei Sociale – considerată finalizată, dar neadoptată încă –, prevede o serie de facilități fi scale pentru economia socială, numai că: în condițiile unui buget de austeritate, în situația în care (din câte știm) în elaborarea acestei legi nu au fost consultate toate ministerele implicate și în lipsa unei voințe politice pentru susținerea actului normativ, la care s-ar mai adăuga iminente modificări (în situația în care legea ar fi adoptată) la Codul Muncii, Codul Fiscal, Legea 448/2006, credem că va trece un timp suficient de mare până când să se aprobe și să fi e puse în practică facilitățile necesare fără de care economia socială în România poate rămâne doar un experiment.